

İngilizce Ders Kitaplarında Sokak Hayvanlarının Antroposantrik Temsili

Elif Küçükçakır¹

Ders kitapları, eğitim ve öğretime olan benzersiz katkıları sayesinde her müfredatın önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Bilgi ve yeteneklerin aktarımında en yaygın olarak kullanılan ders araçlarıdır (Demir & Ertaş, 2014). Ders kitapları, özellikle karşılaştıkları girdileri alıp, bu girdilerin ardında bulunan fikirleri içselleştirmeye eğilimli olan küçük yaştaki öğrencilerin hayata bakış açılarını şekillendirmede oldukça önemli bir rol oynamaktadır. İçinde yaşadığımız dünya yalnızca insanlığın mülkü olmadığından, ders kitaplarında çevremizdeki diğer canlıların nasıl temsil edildiği önem taşımaktadır. Özellikle sokak hayvanlarına karşı şiddet ve nefretin arttığı, barınak adı verilen kafeslerde ölüme terk edildikleri bir dönemde sokak hayvanları ve çektikleri acı ders kitaplarında görünmez kılınmaktadır. Ders materyalleri neyi kapsayıp neyi dışarıda bıraktığıyla önemli mesajlar verdiği için, sokak hayvanları ders kitaplarında görünür olmalı ve hayvanları, insanların hayatlarının birer nesnesi gibi gösteren içeriklerden uzak durulmalıdır. Bu yazıda 5. Sınıf İngilizce ders kitaplarında yer alan “The Animal Shelter” (Hayvan Barınağı) adlı ünite sorunsallaştırılacak, kitabın antroposantrik yaklaşımı örneklerle incelenecektir.

Antroposantrizm, varoluşun merkezinde insanların yer aldığı inancını ifade eder. Bu tanım, biraz daha detaylandırılarak, insanların diğer varlıklara göre ayrıcalıklı bir konumda oldukları, varoluşta benzersiz bir yere sahip oldukları şeklinde ifade edilebilir (Rae, 2014). Bu düşünce birçok farklı şekilde gözlenebilse de, bu fikre dayalı olan her yaklaşım ve oluşum insan ırkının diğer canlılardan farklı, üstün ve öncelikli olduğunu vurgular. Ülkemizde ve dünyada ne yazık ki, en küçük ve en savunmasız hayvanlar bile sokakta açlık ve fiziksel şiddet gibi birçok acıya maruz kalmaktadır. Bunun en büyük sebebi ise elbette antroposantrizm olarak kabul edilebilir. İnsan ırkı olarak kendimizi evrenin ve her şeyin merkezinde görmeye alışmamızın tehlikeli sonuçlarından birisi *insan olmayan* varlıklara karşı duyulan acımasızlık ve empati yoksunluğudur. *İnsan olmayan* varlıklar üzerinde sahip

---

¹ kekckrelif@gmail.com

olunduğu düşünülen fiziksel ve “zekâsal” güç, insanın kendini üstün görme inancını zamanla güçlendirmiştir. Bu üstünlük duygusu, insanların altında kaldığı varsayılan varlıklar üzerinde egemenlik kurmayı meşrulaştıran bir bakış açısı oluşturmuştur. İnsan dışı olanı zihinsel olarak küçümseme ile onu kontrol altına alma arasındaki karşılıklı ilişki, antroposantrizmin temelini oluşturur (Kopnina, 2014).

Hayvanları, insan ırkının aşağısında kalan varlıklar olarak görmenin bir diğer sonucu ise hayvanları statü sembolü olarak görmek ve onları objeleştirmektir. Buna paralel olarak eğitim materyallerinde sokak hayvanlarının dışarıda bırakılarak ağırlığın cins ve 'ideal' evcil hayvanlara yer verilmesi dikkat çeken bir durumdur. Sokak hayvanlarını yaşamın doğal bir parçası olarak kabul eden ülkemizde ders kitaplarının bu gerçekliği yansıtmak yerine safkan hayvanları öne çıkarması, temsillerin hayatımız ile olan bağını yeterince ifade edememektedir. Ülkemizin genel hayvan portresi belirgin olsa da onları görmezden gelip cins ve *güzel* hayvanlara odaklanılması antroposantrizmin bir yansımasıdır.

Kitaplar ve Tasvirler

Bu yazıda MEB'in okullara ücretsiz olarak dağıttığı iki İngilizce kitabı incelenecek, birincisinden (Akseki vd., 2024), yazı içerisinde *Move Up* olarak bahsedilecek; ikincisinden ise (Birincioğlu Kaldar, 2024) ise yayınevinin adıyla *Pasifik* olarak söz edilecektir. İncelenen ders kitaplarında ağırlıklı olarak temsil edilen hayvanlar köpek ve kediler olduğu için bu çalışmada analiz kedi ve köpekler üzerinden yapılmış, onların temsillerinin analizi için de evcil hayvanlar, ırklar, barınak/sokak hayvanları ve belirsiz temsiller biçiminde bir gruplandırma yapılmıştır. Her iki kitapta da köpekler ve kediler çoğunlukla sahipli, bakımlı ve belirli ırklara ait olmak üzere tasvir edilmiştir. *Move Up* kitabında köpek ve kedi temsillerinin büyük bir bölümü evcil hayvanlar etrafında şekillenmekte; barınak ya da sokak hayvanları ise daha sınırlı ve geri planda kalmaktadır. Ders kitabında bulunan toplam 35 temsilde köpeklerden bahsedilmesine rağmen bunların 14'ünde köpekler evcil hayvan olarak gösteriliyor, yedisi ise popüler/belirli ırklara ait olarak tanınabiliyor (örneğin Golden Retriever, Beagle yavruları, Jack Russell Terrier cinsi vb.). 33 adet kedi temsilden 15 örnekte ise kediler evcil hayvan olarak sunulmuştur. Aşağıdaki görseller bu kitaba ait sayfalardan birkaç örnek niteliğindedir.

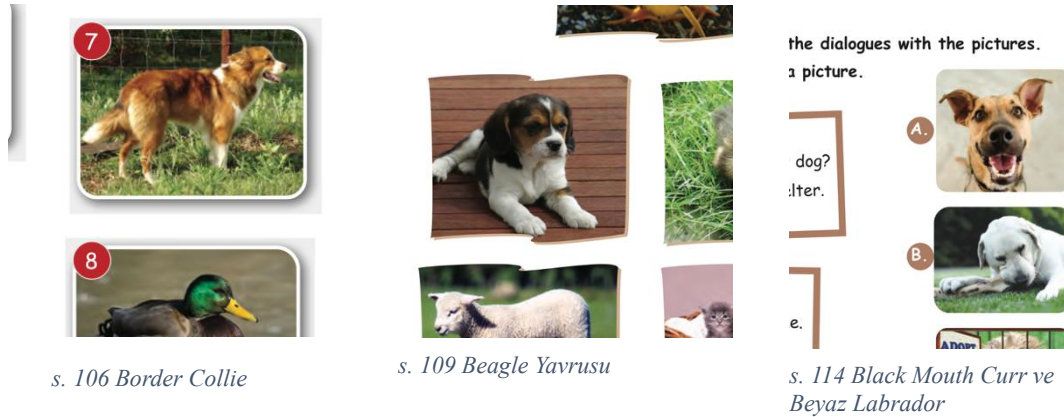

s.76 Alman Çoban Köpeği

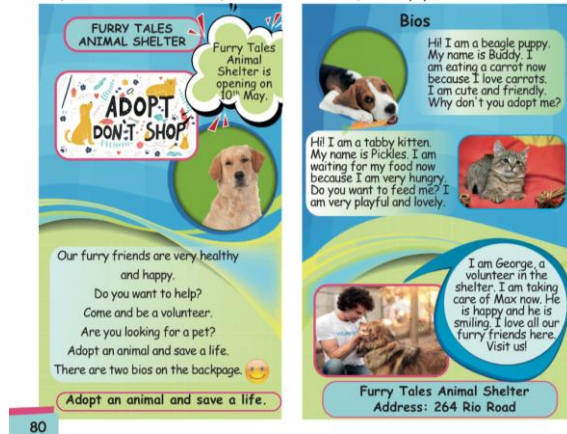
s.78 Kısa Tüylü Chihuahua

Pasifik kitabında bu eğilim daha da belirginleşmekte; özellikle cins hayvanların sayısının yüksekliği, “tercih edilen” hayvan imgelerinin ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Sokak ve barınak hayvanları her iki kitapta da daha az yer bulmakta ve genellikle arka planda kalmaktadır. 31 örnekte köpeklerden bahsedilmiştir. Bunların 10'unda köpekler evcil hayvan olarak gösterilirken, 14 örnekte popüler/belirli cinsler yer almakta olup, bunlardan biri barınakta yaşayan, beşi ise evcil hayvanlar olarak tasvir edilmiştir. 28 adet kedi tasviri arasında, kedilerin evcil hayvan olarak tasvir edildiği 11 örnek bulunmakta; sekiz kedi ise aynı zamanda cins kediler olarak görünmektedir.

Ünite “*The Animal Shelter*” başlığını taşımasına rağmen, verilerde görülen bu evcil/cins hayvan baskınlığı, ders kitaplarının barınak hayvanlarına yönelik farkındalık ve empati geliştirme potansiyelini sınırlamaktadır. Bu durum, hayvan temsillerinin insan merkezli ve seçici bir bakış açısıyla sunulduğunu ve öğrencilerin hayvanları daha çok, sahiplenilebilir, bakımlı ve “ideal” örnekler üzerinden tanımalarına yol açtığını düşündürmektedir. Barınak/sokak hayvanları kitaplara dâhil edilmiş olsa da sayıları daha az olmakla beraber, sokak hayvanlarının veya kurtarılmış hayvanların karşılaştığı gerçekler hakkında farkındalık yaratmak için yeterli görsel vurgu bulunmamaktadır. Kitaplarda bulunan barınak/sokak hayvanları tasvirleri ise yüzeysel kalıyor. Ne yazık ki, kitaplarda “barınak hayvanları” olarak tasvir edilen ırklar, Beagle yavruları ve Golden Retriever gibi yüksek talep gören ırklardır. Kitaplarda tasvir edilen bu ırklar etik olmayan yöntemlerle çalışan yetiştiricilerden satın alınan hayvan türleridir.

Örneğin, *Move Up* kitabında (s. 80), barınak ve sokak hayvanlarının yeterince temsil edilmediği ve evcil hayvanlar ve belirli ırklar tarafından gölgede bırakıldığı bir hayvan barınağı broşürü görüyoruz. İlk sayfada bir Golden Retriever köpeği yer alıyor. İkinci sayfaya ise sevimli bir Beagle yavrusu ve bir tekir kedi yavrusu eklenmiş. Bu görüntüde, Beagle yavrusu olan Buddy'nin "Neden beni

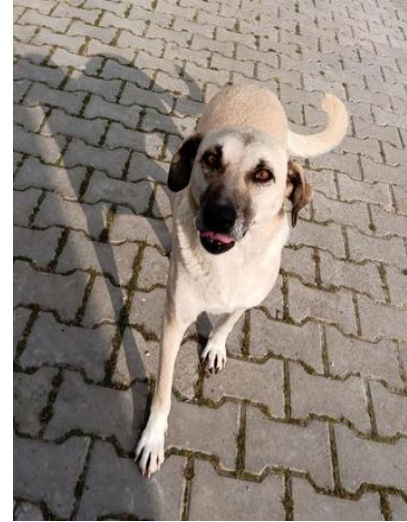
sahiplenmiyorsun?" diye sorması ve "tabby kitten" (Tekir yavru kedi) olduğu açıkça belirtilen Pickles'in "sevgi ve yemek" arzusunu ifade etmesi gibi antropomorfik (insanlaştırılmış) bir dil kullanarak hayvanları kendi varlıklarından uzaklaştırıyor. Bir barınak broşürü olduğu iddia edilen bu reklamda, insanlara ve özellikle genç yaşta öğrencilere verilen bu izlenim gerçek hayattaki barınakların zor ve kötü durumunu gözlerden saklamaktadır. İçinde açlıktan birbirlerini yemeye başlayan köpekler olan barınakların bulunduğu bir ülkede, yavru bir kedinin yemekten önce sevgi istediğini öne sürmek barınak şartlarını açıkça görmezden gelmektir. Barınaklarda bu görsellerde olduğu gibi tertemiz ve sağlıklı hayvanlara rastlamak ne yazık ki yaygın bir deneyim değil. Barınaklarımız, bir mucize eseri sahiplenilene kadar yaşayabilecekleri bir yol arayan, istismara uğramış ve yoğun açlık çeken hayvanlarla dolu. Bu zor durumdaki hayvanlar sokaklarda yaşadıkları hayat nedeniyle engelli, yaşlı olabiliyor ve bazen düşmanca davranışlar sergileyebiliyorlar. Bu etkenler onların kontrollerinin dışında olduğu halde, "sahiplenilebilir" hayvanların materyallerde ve kaynaklarda bu şekilde temsil edilmemesi, talihsiz hayvanları "sahiplenilemez" ve "vahşi" göstermektedir. Hiçbir hayvan sahiplenilemez olarak tasvir edilmemeli; her hayvana mutlu bir yaşam şansı verilmelidir.

Hayvanların insanlaştırıldığı bu barınak ilanı, bizi yeniden antroposantrizm konusuna getiriyor. Bu ilan, insanların hayvanlara yardım etmesi ve onlara bir yuva olması için karşımızdaki *insan olmayan* hayvanların insan gibi davranması gerektiğini gösteriyor. Çünkü içimizdeki antroposantrik içgüdüleri tatmin etmemiz için *insan gibi hissettiren ama insandan aşağıda olan* varlıklara yardım etmemiz gerekiyor. İlane göre bir köpeği köpek olduğu için değil, bize hissettireceği hisler için sahiplenmeliyiz. Buddy sevimli ve arkadaş canlısı bir köpekken neden şiddet gördüğü için insanlardan korkan bir köpeği sahiplenelim ki? Buddy bize hayvan sahiplenmenin mutluluğunu yaşatacak kadar *insan dışıyken* aynı zamanda bizi huzursuz etmeyecek kadar da insan.

Sokak Hayvanlarının Varlığı

“The Animal Shelter” ünitesinin özellikle yüksek talep gören ırklara odaklanması, hayvan bakımı ve barınma gereksinimlerinin gerçeklerini yanlış yansıtması açısından sorun yaratmaktadır. Bu yaklaşım; hayvan barınaklarında, ırklarına bakılmaksızın, yardıma muhtaç çeşitli hayvanların barındırıldığı gerçeğini göz ardı ederek, yalnızca belirli hayvanların sahiplenilmeye layık olduğu şeklindeki yanlış inancı pekiştirmektedir. Ders kitaplarındaki bu ve benzeri tasvirler öğrencilere, barınak hayvanlarının aşırı nüfus, ihmal ve terk edilme nedeniyle yaşadıkları zorlukların öğretilmediğini göstermekle beraber, ne yazık ki, “*Eğer tatlı ve temizse sahiplenilebilir bir hayvandır*” görüşünü desteklemektedir. Örneklerde de görüldüğü gibi, her iki ders kitabında da Golden Retriever ve Beagle yavruları kullanılmakta ve her iki kitapta da Jack Russell Terrier cinsi köpekler yer almaktadır. Jack Russell Terrier cinsi köpekler son derece sevimli ve küçük olmalarına rağmen, saldırgan olabildikleri önceki çalışmalarda not edilmiştir (Duffy vd., 2008). Bu küçük bilgi bile bize, bu hayvanların dostlukları veya itaatkârlıkları değil, cinslerinin ima ettiği statü ve görünüşlerinin temel alınarak listelendiklerini göstermektedir.

Günlük hayatımızda, bahsedilen bu ırkları görmek imkânsız olmasa da, Türkiye'de sokaklarda, zor durumda gördüğümüz ırklar arasında nadiren görülüyor. Sokak köpekleri söz konusu olduğunda, bizler melez ırklar olan ve “sokak köpeği” olarak adlandırılan köpeklere alışkınız. Ülkemize has Kangal ırkına benzese de “safkan” olmadıkları gözle görülür bir şekilde belli olan köpekler, bizim için “sokak köpeği” tanımıdır. Barınaklarımızın ve sokaklarımızın bu tür melez hayvanlarla dolu olmasına rağmen safkan hayvanlara verilen bu önem, hayvan çeşitliliğinin çarpık ve sınırlı bir şekilde tasvir edilmesine neden olmaktadır. Öğrencilere terk edilme, barınaklardaki kalabalık kafesler veya alanlar ve sokak hayvanları veya safkan olmayan hayvanlarla ilgili önyargılar gibi hayvan refahı konularını öğretme fırsatları, bu yetersiz temsil nedeniyle engellenmektedir.

Eğitim kaynaklarının empatiyi teşvik etmesi için sokak hayvanlarını kapsamı gerekirken, kitaplardaki sokak hayvanlarının dengesiz tasvirleri açık bir antroposantrik bakış açısını yeniden üretmektedir. Hayvanların değeri, insanlara ne ölçüde “yararlı”, “sahiplenilebilir” ya da estetik olarak “tercih edilebilir” oldukları üzerinden kurulurken, sokak hayvanları bu insan merkezli sistemde arka plana itilmektedir. Kitaplar, sahiplenme, barınaklar ya da sokak hayvanlarının varlığını sürdüren toplumsal ve ekonomik nedenler hakkında eleştirel düşünmeyi teşvik edecek görseller veya metinler içermediği için, mevcut

önyargıları ve antroposantrik sistemi sorgulamak yerine dolaylı bir şekilde pekiştirmektedir. Oysa sokak hayvanlarının bilinçli ve özenli bir biçimde ders kitaplarına dâhil edilmesi, insan merkezli bu dar çerçevenin aşılmasına katkı sağlayabilir. Daha dengeli temsiller, öğrencilerin hayvanları yalnızca insan ihtiyaçları üzerinden değil, kendi başlarına değer taşıyan canlılar olarak görmelerine olanak tanıyacaktı.

Tüm bunlara rağmen kitaplarda görülen sokak hayvanları ve barınak hayvanlarının bazı tasvirlerinde, hoş görünen hazır fotoğraflar yerine gerçek barınaklardan alınan gerçek fotoğrafların kullanılmış olabileceği mümkün görünüyor. Bir örnekte kafeslerin arkasında, bakıcılarının onlara vereceği yiyeceği büyük bir ihtiyaç ve heyecanla bekleyen hayvanlar görülmektedir (Birincioğlu Kaldar, s. 114). Başka bir fotoğrafta ise barınak ortamında köpekler bulunuyor (Akseki vd. s. 78). Bu temsiller, eleştirel farkındalığa sahip üniteler, kitaplar ve eğitim için sadece bir başlangıç niteliğinde.

picture and correct the sentences.

ry.
the dogs.

res a-d.

d
clinic .....
shop .....

Sonuç

İki İngilizce ders kitabının içerdiği hayvan temsilleri üzerine yapılan bu analiz, hayvan temsillerinde belirgin bir eşitsizliğe işaret etmektedir: yüksek talep gören safkan ve evcil hayvanlara yoğun bir ilgi gösterilirken, sokak ve barınak hayvanları büyük ölçüde geri planda kalmaktadır. Bu durum, her iki kitapta da hayvanların sunulmuş biçiminin ünitenin açıkça ilan edilen amacıyla çeliştiğini göstermektedir. "The Animal Shelter" başlığını taşıyan bir ünite, sokak hayvanlarının yaşadığı zorluklara, terk edilmelerine ya da bireylerin ve toplumun bu hayvanların yaşam koşullarını iyileştirmek için neler yapabileceğine odaklanması beklenirken, popüler ırklar ve idealize edilmiş evcil hayvan imgeleri bu pedagojik fırsatı gölgelemektedir. Bu tercihler, insan merkezli bir bakış açısının açık bir yansımasıdır. Sokak hayvanlarının gerçek koşullarının, barınakların zorlayıcı gerçekliğinin ve bu durumların ardındaki yapısal nedenlerin gizlenmesi, öğrencilerin yalnızca empati geliştirmesini değil, eleştirel düşünme becerilerini de sınırlamakta ve antroposantrik düşünceleri derinleştirmektedir. Sokak hayvanları eğitim materyallerine bağlamdan yoksun şekilde dâhil edilmekte; bu da onların yarattığı etki alanını ve görünürlüğünü ciddi biçimde azaltmaktadır. Gerçek fotoğraflar, yaşanmış hikâyeler ya da bir

sokak hayvanının gündelik mücadelesini anlatan kısa bir metin bile öğrencilerin bu konuda farkındalık kazanmasına yardımcı olabilir. Doğal olarak, insanlar maruz kalmadıkları, görmedikleri ya da anlamlandırma fırsatı bulamadıkları sorunlar hakkında eleştirel bir tutum geliştiremezler. Oysa Türkiye bağlamında sokak hayvanları gündelik yaşamın doğal bir parçasıdır; her gün karşılaşılan, benzer fiziksel özellikler taşıyan ve çoğu zaman korumasız kalan bu hayvanların görünür kılınması bile, ünitenin amacına daha anlamlı bir şekilde hizmet edebilir.

Önceki yıllara kıyasla barınaklar üzerine bir üniteye yer verilmiş olması önemli bir başlangıçtır. Ancak önümüzde hâlâ uzun bir yol bulunmaktadır; yine de değişimin mümkün olduğuna inanmalıyız. Hayvan barınakları ve ilgili konular, daha kapsayıcı ve duyarlı bir bakış açısıyla ele alınmalıdır. Yeni nesillerin, hayatımızın ayrılmaz bir parçası olan hayvan dostlarımıza sevgiyle yaklaşacağı bir gelecekte, her canlının huzur içinde yaşamını sürdürebildiği bir dünya umuduyla ilerlemeliyiz. Eğitim, insanı varoluşun merkezi olarak konumlandıran bir anlayışa değil; varoluştaki yerimizi bilerek, diğer canlılarla uyum içinde yaşamayı öğreten bir perspektife dayanmalıdır.

Kaynakça

- Akseki, Ö., Kurt, Ö., & Pangal, P. (2024). *Move Up : 5th Grade Student's Book*, Milli Eğitim Bakanlığı.
- Birincioğlu Kaldar, E. (2024). *English 5th Grade Student's Book*, Pasifik Yayınları.
- Demir, Y. & Ertaş, A. (2014). "A Suggested Eclectic Checklist for ELT Coursebook Evaluation." *The Reading Matrix*, vol. 14, no. 2, pp. 243-252.
- Duffy, D. L., Hsu, Y., & Serpell, J. A. (2008). Breed differences in canine aggression. *Applied Animal Behaviour Science*, 114(3-4), 441-460. <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2008.04.006>
- Kopnina, H. (2014). Unsettling Anthropocentrism. *Dialectical Anthropology*. <https://doi.org/10.1007/S10624-014-9362-1>